

ERKAKLARGA XOS OG'ZAKI XULQ-ATVORNING LEKSIK XUSUSIYATLARI

Z. Ergasheva¹*Annotatsiya:*

Ushbu tadqiqot ishida erkak nutqida ko'zga tashlanadigan gender farqlar tadqiq etilgan. Tadqiqot ishida erkaklarning nutqlari bir qator o'ziga xos jihatlari bilan ular tomonidan aytiladigan nutqdan farq qilinishi, shuningdek, ushbu farqlar masalariga nisbatan turli toifadagi nazariyalar hamda ularning mohiyati ochib berilgandir.

Kalit so'zlar: female speech, male speech, female languages, stylistic units, literary standards, morphological advantages, theories of the third category, gender classification of speech.

doi: <https://doi.org/10.2024/29mvjk10>

Bugungi kunda mamlakatimizda professional muloqotning gender jihatini, tilning xarakteristik xususiyatlari va undagi jinsning namoyon bo'lishi o'rtasidagi munosabatni o'rganish istiqbolli vazifalardan biridir. Jins u yoki bu yo'llar bilan inson haqidagi barcha fanlarni ko'rib chiqadigan va o'rganadigan universal hodisalardan biridir. Jins tushunchasiga shu vaqtgacha tilshunoslikda katta e'tibor qaratilmagan bo'lsa, so'nggi paytlarda tadqiq qilinayotgan ilmiy ishlar erkak va ayol xulq-atvorining nazariy modelini yaratish uchun boy asos yaratmoqda. Shunga qaramasdan, ko'pgina masalalar hali ham munozarali bo'lib qolmoqda va qo'shimcha tadqiqotlarni talab qiladi. Erkak nutqi ma'lumotlar, faktlar, raqamlar va mantiqiy xulosalar bilan to'yingan bo'lib, unda aniq ma'noga ega so'zlar ustunlik qiladi. Ayollarning nutqi esa hissiyotga boydir, ushbu nutqda so'zlarning o'zi emas, balki ular talaffuz qilinadigan intonatsiya (talaffuz zayli) muhimroqdir va ayollarning o'zlari o'rtasida muloqot odatda og'zaki bo'lmagan darajada (noverbal usulda) amalga oshiriladi.

Mojaroni boshlagan va kooperativ bo'lmagan muloqot sharoitida bo'lgan odam o'z nutqida pejorativ, odobsiz va invektiv so'zlardan foydalanadi. Mojaroni boshlagan kishining nutqida so'zlashuvning turli xil muhim qismlari salbiy ma'noga ega bo'lishi va pejorativ rangga ega bo'lishi mumkin.

'I'd like to know how you ended up in this quagmire. Did you have a story or didn't you?' he snapped briskly. [SL, 160]

Matnning ushbu segmentida erkak kommunikator manzil egasi qanday vaziyatda bo'lganini baholash uchun salbiy ma'noga ega botqoqli ismdan foydalanadi. To'g'ridan-to'g'ri ma'nosida bu so'z "botqoq, botqoq" bog, morass, marsh deb tarjima qilinadi, ammo vaziyatni tavsiflash uchun uning majoziy ma'nosi - a difficult, complex or dangerous situation [AHD], murakkabligini ko'rsatish uchun ishlatiladi. vaziyat va uning turg'unligi, shu bilan sodir bo'layotgan voqealarga salbiy ma'no beradi.

Odobsiz til mojaroni boshlagan odamning nutqi uchun ham xosdir. Konflikt tashabbuskori nutqida odobsizlik sifatida erkaklar ot va sifat, shuningdek kesim va zarralar vazifasini bajarishi mumkin.

Do you realize who the fuck you're talking to? [HT, 15]

Ushbu misolda nizoning tashabbuskori erkak. Do you realize who the fuck you're talking to? the fuck - zarrachalarni kuchaytiruvchi vosita. Argo iboralar lug'atida ushbu zarrachaning maqsadi quyidagicha ta'riflangan: a particle intensifier used with some verbs to

¹ Ergasheva Ziyoda Abdurasulovna, SamDChTI katta o'qituvchisi

express strong disgust or anger; questioning interjection [TOSD]. Ushbu zarrachadan foydalanib, nizo tashabbuskori o'zining g'azablanish va g'azablanish hissiy reaksiyasini etkazadi, shuningdek butun bayonotga kuchli norozilik soyasini beradi.

Invektiv lug'at korpusi mojaroning erkak tashabbuskori nutqida keng namoyon bo'ladi. Yuqorida aytib o'tganimizdek, biz insonning biologik tabiati, insonning intellektual va irodaviy sohasi, shaxsning axloqiy-axloqiy asoslari, shaxsning hissiy va psixologik xususiyatlari, insonning ijtimoiy sohasi, shaxsning jins xususiyatlari. Keyinchalik, biz mojaroni boshlagan odamning nutqidagi invektiv lug'atning o'ziga xos xususiyatlarini batafsil ko'rib chiqamiz.

"Insonning biologik tabiati" guruhiga tashqi ko'rinishdagi yosh, sog'liq holati va boshqa fiziologik anormalliklarni tavsiflovchi invektivlar kiradi.

Mojaroni tashabbuskori tomonidan foydalanilgan va ayol-adresat bilan bog'liq bo'lgan invektivlarning tarkibiy tahlili quyidagi tez-tez takrorlanadigan elementlarni aniqlashga imkon berdi: woman; ugly; unpleasant. Shunga asoslanib xulosa qilish mumkinki, ayol uchun jismoniy jozibadorlik va go'zallik muhim bo'lganligi sababli, invektivlar, ziddiyatli ta'sir o'tkazish vositasi sifatida aynan shu sohaga ta'sir qiladi.

I screamed words I couldn't have imagined coming out of my mouth: "You ugly bitch! You ugly, dog-faced bitch!" [AF, 87]

Ushbu misolda, mojaroning tashabbuskori sifatida ish tutgan erkak ayol adresatni haqorat qiladi. Bu yerdagi bitch ot so'z turkumi adresatning jinsini ochib beradi va umumiy salbiy ma'noga ega (spiteful and haughty woman [MWD]). Ugly va dog-faced qaram sifatlar invektiv qurilishning semantik yukini ko'taradi. Ularning ikkalasi ham mojaroni boshlagan odamning adresat-ayolning jismoniy ma'lumotlarini, xususan uning tashqi ma'lumotlarini xafa qilish niyatini namoyish etadi.

Insonning intellektual va irodaviy sohasiga qaratilgan invektivlar aksariyat hollarda adresat ongiga, uning soddaligiga, ba'zi bir vazifalarni bajara olmasligi va ko'rish qobiliyatiga ta'sir qiladi. Haqiqiy materiallarga asoslanib aytishimiz mumkinki, ahmoq so'zi ko'plab sinonimlarni qo'lga kiritdi, ularning har biri ma'lum bir ekspresiv salohiyatga ega, turli xil qo'pollik darajasi va turli xil foydalanish doirasiga ega.: idiot, imbecile, moron, dummy, dullard, dolt, retard, va boshqalar. Ulardan foydalanishning o'ziga xos xususiyati yuqoridagi barcha so'zlarning bir jinsli kommunikativ harakatlar uchun xos bo'lganligi, ya'ni. adresat ham erkak. Mojaroni boshlagan erkak ayol adresatiga murojaat qilganda, unchalik aniq bo'lmagan sifatlar va o'xshash semantikaga ega ismlarni ishlatish bilan tavsiflanadi., stupid, silly, fool.

So'z yasalishi nuqtai nazaridan murakkab ismlar bilan ifodalangan invektivlarni ko'rib chiqish qiziq. Murakkab ismning tarkibiy qismlaridan biri salbiy ma'noga ega bo'lgan sifatsiz (zaif, zaif), ikkinchisi esa kognitiv faoliyat bilan bog'liq somatizmdir. Ushbu invektivlarning har biri qabul qiluvchining qoniqarsiz aqliy qobiliyatlari haqida gapiradi. Invektive lug'atining hosil bo'lish xususiyatlarini bizning materialimiz yordamida kuzatishlar shuni ko'rsatdiki, invektivlar ushbu printsip asosida shakllanadi.:

Breathing heavily, he growled, 'You bastard!' [AH, 372]

O'zining salbiy hissiy reaksiyasini ifodalash uchun mojaroning tashabbuskori bastard ismini ishlatadi - a person, especially one who is held to be mean or disagreeable [AHD] - yomon, jirkanch odam.

Invektiv, shaxsning hissiy va psixologik xususiyatlarini ta'kidlab, har xil. Bu juda tez va sekin, issiq va sovuq bo'lishga qaratilgan bo'lishi mumkin.

"Mrs. Lloyd Mason" - Crawford Sloane employed the cutting tone he used occasionally for repulsive items in the news - "has anyone told you lately that you are a cold-hearted bitch?" [AH, 276]

Invektiv xarakterning sifatsiz-nominal birikmasi, mojaroni boshlagan odam tomonidan ishlatiladigan a cold-hearted bitch, manzilning hissiy va psixologik sohasiga ta'sir

qiladi. Ushbu iborada bitch oti dominant emas. Bu adresatning umumiy noroziligini, suhbatdoshga nisbatan salbiy his-tuyg'ularini ifodalaydi. Invektivning semantik yadrosi sifatlovchi qism - cold-hearted sifatdir. Yurak (heart) aqlni o'zida mujassam etgan boshdan (head) farqli o'laroq, hissiyotlarning ramzi deb hisoblanadi. Cold so'zining birinchi qismi butun murakkab sifat ma'nosini o'zgartiradi va hissiyotsizlik, sovuqqonlik va befarqlik ma'nosini beradi. Insonning ijtimoiy sohasiga ta'sir ko'rsatadigan invektivlar uning ijtimoiy roli va mavqeini, shuningdek, jamiyatning boshqa a'zolari bilan munosabatlarini aks ettiradi. Moddiy boyligi past odamni haqorat qilishga qaratilgan invektivlar bizning materialimizda quyidagi lingvistik birliklar bilan ifodalanadi: hobo, bum, tramp, vagabond va boshqalar. Ularning yordami bilan nafaqat kambag'al, balki beparvo hayot tarzini olib boruvchi shaxs.

Yuqori ijtimoiy mavqe va moddiy boylikni haqorat qilishga qaratilgan invektiv moddiy tarkibimizda quyidagi birliklar bilan ifodalanadi: bigwig (katta zarba), wastrel (isrof), prodigal (sarf qiluvchi) va boshqalar. Ijtimoiy mavqedan pastgacha bo'lgan harakat aks ettirilgan gold-digger (-ing), opportunist (-ic) va boshqalar kabi invektiv birliklar tomonidan. Ushbu guruhga shuningdek, adresatning yomon odatlari (drunker, junkie va boshqalar), uning turmush tarzi (idler, loafer, rake, va boshqalar) va ijtimoiy roli yoki kasbi (pimp, bastard va boshqalar).

Invektiv so'z birikmalaridan foydalanishning o'ziga xos xususiyati uni ishlatishda namoyon bo'ladi, bu adresat jinsiga bog'liq. Materialni tahlil qilish shuni aytishimiz mumkin, erkak adresat bilan munosabatlarda mojaro tashabbuskori boshqalarnikiga qaraganda intellektual-irodaviy sohaga qaratilgan gender invektivlari va invektivlaridan ko'proq foydalanadi.

Jinsiy invektivlar adresantning gomoseksualligini ko'rsatadigan semantikasi bo'lgan ismlar bilan ifodalanadi (chicken, pansy, faggot va boshqalar). Insonning intellektual va irodaviy sohasiga ta'sir ko'rsatadigan invektivlar ko'pincha adresatning ahmoqligini ko'rsatadigan semantikasi bo'lgan ismlar bilan ifodalanadi (moron, idiot, dummy va boshqalar).

Ayol adresatiga nisbatan, mojaroni boshlagan erkak, odamning biologik va intellektual-irodaviy sohasiga qaratilgan gender invektivi va invektivdan ko'proq foydalanishga moyil. Qabul qiluvchi ayolga qaratilgan jins va biologik invektiv sohalari ayolning tashqi ma'lumotlari (bo'yi, vazni, go'zalligi, ozoda) tekisligida kesishadi, shuning uchun hayotning aynan shu tomoniga ta'sir qiluvchi eng keng tarqalgan sifatlar-nominal iboralar (old whore, ugly witch va boshqalar).

Adresat ayolga qaratilgan gender invektivligi, shuningdek, ayolning jinsiy aloqalari sohasiga ta'sir qiladi, bu uning bepushtligi va mavjudligini (cheap slut, sad whore va hk) ko'rsatadi. Konfliktning erkak tashabbuskori ham tez-tez adresat ayolining intellektual-irodaviy sohasiga qaratilgan invektivdan foydalanadi, shu bilan birga erkak manzilga qaratilgan xuddi shu invektiv guruh bilan taqqoslaganda, ushbu kichik guruhning invektiv so'z boyligi spektri unchalik keng emas va semantikasi bilan ayollarning ahmoqligini ko'rsatadigan sifatlar bilan ifodalanadi (silly, stupid).

Shunday qilib, nizo tashabbuskori odamining og'zaki xulq-atvorining leksik xususiyatlarini tahlil qilib, quyidagilarni xulosa qilishimiz mumkin: 1) kooperativ bo'lmagan muloqot sharoitida nizo tashabbuskorining salbiy hissiy holati bilan bog'liq, emotsional-ekspressiv lug'at salbiy ma'noga ega; u vaziyatni, manzilni va uning harakatlarini va boshqalarni baholashga qaratilgan nutqning turli qismlari (ismlar, sifatlar, fe'llar, qo'shimchalar) bilan ifodalanishi mumkin. va pejorativ bo'ling; 2) behayo lug'at korpusi unchalik keng emas va tor doiradagi leksemalar hosilalari bilan ifodalanadi (fuck, shit, damn va boshqalar); odobsiz lug'at mojaro tashabbuskorining kooperativ bo'lmagan aloqa holatiga salbiy munosabatini aks ettiradi va asosan otlar va sifatlar, shuningdek kesim va zarralar bilan ifodalanadi. 3) invektiv lug'at keng tarqalgan; erkak adresatiga nisbatan invektivdan tez-tez foydalanish xarakterlidir, bu insonning intellektual va irodaviy sohasiga hamda uning jins

xususiyatlariga qaratilgan; adresat-ayolga nisbatan - insonning biologik va intellektual-irodaviy doirasi, shuningdek, uning jinsi bilan bog'liq bo'lgan adresat xususiyatlari to'g'risida; Ushbu tez-tez ishlatiladigan invektiv guruhlarining o'ziga xos xususiyati jinsdan qabul qiluvchiga qarab farq qiladi va invektiv semantikasida o'zini namoyon qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

[1]. Coates J. *Women, Men and Language: A Sociolinguistic Account of Gender Differences in Language*. — New York: Routledge, 2013. — 262 p.

[2]. Gary J. *Men Are from Mars, Women Are from*. — New York: Harper Collins, 1992. — 368 p. 4. Gill R. *Gender and the media*. — Cambridge: Polity Press, 2007. — 296 p

[3]. Тухтасинов И. М. *Лингвокультурологические и гендерные особенности сложных слов в художественном тексте (на материале английского и узбекского языков): Автореф. дисс... канд. филол. наук*. — Тошкент, 2011; 24 б.

[4]. Кирилина А.В. *Гендер: лингвистические аспекты*. М.: Изд-во «Институт социологии РАН», 1999. — 276 с.

[5]. Ашуров Ш. *Лексические особенности английских эквивалентов узбекских пословиц, передающих национальные ценности //Зарубежная лингвистика и лингводидактика*. — 2023. — Т. 1. — №. 1. — С. 1-10.

[6]. Ашуров Ш., Мирзакулова М. *Концепт «любовь» в пословичной картине мира в английском и узбекском языках //Общество и инновации*. — 2021. — Т. 2. — №. 4/S. — С. 78-83.

[7]. Ашуров Ш., Шукурова Ф. *инглиз ва ўзбек тилларидаги фразеологик бирликлар этимологиясига оид айрим мулоҳазалар //международный журнал искусство слова*. — 2020. — Т. 3. — №. 2.

[8]. Ашуров, Ш. 2023. *Лексические особенности английских эквивалентов узбекских пословиц, передающих национальные ценности. Зарубежная лингвистика и лингводидактика*. 1, 1 (январь. 2023), 1–10. DOI:<https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol1-iss1-pp1-10>.

[9]. Ашуров, Ш. 2023. *Некоторые соображения по этимологическим и лексически-семантическим характеристикам английских пословиц. Зарубежная лингвистика и лингводидактика*. 1, 4 (июль. 2023), 6–12. DOI:<https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol1-iss4-pp6-12>.

[10]. Ашуров, Ш. (2022). *Фразеологик бирликларнинг структур-грамматик хусусиятлари тадқиқи. Современные лингвистические исследования: зарубежный опыт, перспективные исследования и инновационные методы преподавания языков*, (1), 69–72. <https://doi.org/10.47689/linguistic-research-vol-iss1-pp69-72>